

ΜΕ ΑΠΛΑ ΛΟΓΙΑ

Τὸν καιρὸ πού ὁ αἰῶνας μας ἄρχιζε τὴ σταδιοδρομίᾳ του, μὲ τὴν ἑξαγγελία πὼς πολὺ σύντομα θάσβυνε καὶ τὴν ἀνάμνησι ἀκόμα τῆς θρησκείας, λιγοστοὶ ἦταν ὅσοι τῆς ἔμεναν πιστοί. Σήμερα βλέπομε, βέβαια, πὼς τὴν ὑπόσχεσί του αὐτὴ ὁ αἰῶνας μας τὴν ἐκράτησε... ἀπὸ τὴν ἀνάποδη, δίνοντας δηλαδή ὀλοένα καὶ μεγαλύτερη θέσι στὴν ἀνάπτυξι τοῦ Χριστιανικοῦ Κινήματος. Παρ' ὅλο ὅμως αὐτὸ δὲν ἔλειψαν ἐντελῶς ἐκεῖνοι πού, ἀκόμα καὶ σήμερα, νοιώθουν μέσα τους τὴν παρόρμησι νὰ κλείσουν τὸ ἔντυπο πού θὰ τοὺς παρουσίαζε ὀποιαδήποτε «θρησκευτικὴ» ἄποψι.

Κι' ὅμως, ἂν μπορούσε νὰ εἰσακουσθῆ ἡ θεομὴ παράκλησι αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ἄρθρου, νὰ τοῦ ἀφιερῶση ὁ καλοπροαίρετος ἀναγνώστης τὰ ἐλάχιστα λεπτὰ τῆς ὥρας, πού χρειάζονται γιὰ νὰ διαβαστῆ πολὺ εὐκόλα ἴσως θὰ μπορούσαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ μέση ἓνα σωρὸ παρεξηγήσεις, πού ἐμποδίζουν ἀκόμα πολλοὺς νάχουν ξεκαθαρισμένη καὶ σωστὴν ἀντίληψι γιὰ τὴν ὑπόθεσι τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας...

Ἄς ἰδοῦμε. Μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες πού προκαλοῦν αὐτὴ τὴν ἀποκρουστικὴ ἐντύπωσι εἶναι, βέβαια, ἡ παλῆὰ πίστι πὼς ἡ Θρησκεία ἦταν κάτι ἀντίθετο πρὸς τὴν ἀλήθεια τῆς Ἐπιστήμης. Ἀλλά, πρῶτα-πρῶτα, ἡ πεποιθήσι αὐτὴ στὴν παντοδυναμίᾳ τῆς Ἐπιστήμης, ὅπως ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ δείχνουν-δέκα χρόνια τώρα-οἱ «Ἀκτίνες», κατάντησε σήμερα ἀναχρονισμός. Κι' ἂν βρίσκονται ἀκόμα ὑποστηρικτὲς τῆς ἀπλοϊκῆς αὐτῆς ιδέας, αὐτοὶ θάναί ἢ δῆθεν ἐπιστήμονες, πού ἔχουν ν' ἀνοίξουν βιβλίον ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ 1800, ἢ ἄλλοι πού, χωρὶς νάχουν καμμιά σχέσι μὲ τὴν ἐπιστήμη, ὀχυρώνονται πίσω ἀπὸ μιὰ ξεπερασμένη πιά ἀντίληψι, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τοὺς συμφέρει, ἀπὸ λόγους πολιτικῆς ἢ ἄλλης σκοπιμότητος. Ὅπως καὶ νά-

ναι, θὰ πρόκειται γι' ἀνθρώπους πού δὲν βρίσκονται σὲ ἀγαθὲς σχέσεις οὔτε μὲ τὴν ἀλήθεια ἀλλὰ οὔτε καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Γιατί ἡ ἐποχὴ μας ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ ὁσμίζεται, πέρα ἀπ' τὴ φτωχὴ γνῶσι γιὰ τὰ πέντε-δέκα πραγματάκια πού μπορούμε νὰ τὰ μετρήσωμε, ἓναν ἀέραντο ἀγνώστο κόσμον, μέσα στὸ πνευματικόν, ἀλλὰ καὶ στὸ ὕλικόν, σύμπαν. Κι' ἂν δὲν μπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῆ ἀκόμα πὼς ἡ ἐποχὴ μας σὰν σύνολο διάλεξε κατεύθυνσι καὶ βρῆκε τὸ δρόμον μέσα στὸν ἀγνώστο αὐτὸν κόσμον, ὅμως εἶναι σίγουρον πὼς ἔχει τόσο γοητευθῆ ἀπὸ τὴν μαντευομένη ὁμορφιά καὶ ἀξία του, ὥστε πρὸς τὴν ἀναζητήσί του, μ' ὅλες τίς δυνάμεις πού διαθέτει ἡ ἀνθρώπινη ὄντοτητα, ἔχει θετικὰ προσανατολισθῆ: Ἀπὸ τὴν ἀξιοθρόνητη καὶ γελοία ἐκείνη πλάνη, πὼς μὲ τὴν Ἐπιστήμη του τὰ ξέρει ὅλα, ἔχει ὀριστικὰ λυτρωθῆ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος.

Οἱ σημερινοὶ χριστιανοί, ζυμωμένοι κι' αὐτοὶ μέσα στὴν ἐποχὴ μας, πού τὴν χαρακτηρίζει ξεκάθαρη, ὀμὴ θέσι τῶν ζητημάτων, δὲν ἔχουν καμμιά δυσκολία νὰ πάρουν ἀπάνω τους ἓνα μεγάλο μέρος τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ἀποκρουστικὴ ἐντύπωσι πού φέρνει ἴσως ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ μερικοὺς τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας. Φταῖμε ἐμεῖς, θὰ σᾶς εἰποῦν, κι' ἐμεῖς προσωπικὰ ἀλλὰ κι' οἱ παλαιότεροι πού κράτησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς τὴν ἴδια σημαία. Σᾶς ἐκάμαμε ἀποκρουστικὸν τὸν Χριστιανισμό ἀπὸ δική μας ἀνικανότητα νὰ ἐμβαθύνουμε στὸ πνεῦμα πού ζωοποιεῖ. Σᾶς παρουσιάσαμε πολλὰ φορὲς τὴ δική μας στενοκεφαλιά στὴ θέσι του. Σᾶς δεῖξαμε κάτω ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ ροῦχο τὴ μικρότητα καὶ τὴν κακία μας. Εἶναι γιατί—ἀγριόδεντρα κι' ἐμεῖς, ἄνθρωποι μὲ κακίες κι' ἐλαττώματα—δὲν ἐστέρξαμε τὴ φαινομενικὴ θυσία, τὴν κοψιὰ πάνω στὸ κλαδί, πού χρειάζεται γιὰ νὰ ἐγ-

κεντρισθῆν τὸ χριστιανικὸ μπόλι καὶ νὰ γίνουμε πέρα γιὰ πέρα ἀληθινοὶ χριστιανοί. Ἡ εὐθύνη μας μένει, βέβαια. Ἀλλά... κι' ἡ δική σας τὸ ἴδιο: Μήπως μπορεῖτε νὰ πῆτε πὼς, φεύγοντας ἀπ' τὰ δικά μας ἐλαττώματα, ταχθήκατε μὲ τὸ μέρος τῆς τελειότητας; Κι' ὕστερα, τὸ σπουδαιότερο, στὴν προσπάθειά σας νὰ γνωρίσετε τὸν Χριστιανισμό, ποιὸς ὁ λόγος νὰ χρησιμοποιήσετε ἀναξίους μεσάζοντες, τὴ στιγμή πού ἡ χριστιανικὴ προσφορά, σὰν Ἀλήθεια καὶ σὰν Δύναμι, σώζεται πάντα μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὅσο ἀνάξιους κι' ἂν παραδεχτοῦμε, σ' αὐτὴν ἢ σ' ἐτούτῃ τῇ χρονικῇ στιγμή, τοὺς ζωντανούς ἐκπροσώπους της; Δὲν φτάνει λοιπὸν οὔτε αὐτὴ ἢ ἐξήγησι.

Κάτι ἄλλο ἔχει παίξει σημαντικώτερο ρόλο: Πρόκειται γιὰ τὴν ἰδέα πού εἶχαν ἄλλοτε πολλοί (σήμερα ὁ ἀριθμὸς τους ὅσο πάει καὶ λιγοστεύει), ὅτι Χριστιανὸς σημαίνει ἄνθρωπος μισοκακόμοιρος, θλιμμένος, πού ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ τραβάη τὸν ἑαυτό του μακριὰ ἀπὸ κάθε χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἐδῶ, ὅσο κι' ἂν οἱ Χριστιανοὶ ὁμολογήσουν πὼς θάχουν κάμει ἓνα ἀληθινὸ ἔγκλημα ἂν κατάφεραν μὲ τὴ στάσι τους νὰ δείξουν-οὔτε λίγο οὔτε πολὺ-τὸ ἄσπρο γιὰ μαῦρο, μένει ἀκέρηα ἢ εὐθύνη κι' ἐκείνων πού ἀφέθησαν νὰ σχηματίσουν αὐτὴ τὴ σφαλερὴν ἐντύπωσι, τὴ στιγμή, πού ὑπῆρχε δίπλα τους, ὁλότελα πρόχειρη, ἢ ἀπόδειξι τῆς ἀλήθειας: Τὸ Εὐαγγέλιο, τὸ βιβλίον τῆς χαρᾶς! Κακομοιριά, ἀποτραβηγμῖα ἀπὸ τὴ χαρὰ, πού τὰ εἶδατε στὶς σελίδες αὐτές, τίς γεμᾶτες ἀπὸ πρωτόφαντῆ ζωντάνεια, δύναμι, χαρὰ; Ἄς βουτηχτοῦν μέσα στὴν ὑπερκόσμια εἰρήνη πού δίνει ἢ πίστι σ' Ἐκεῖνον πού τρέφει τὰ σπουργίτια καὶ ντύνει τὰ κρῖνα, ὅσοι νοιώθουν νὰ πνίγονται ἀπὸ τὴ μαύρη μέριμνα πού φορτώνει στὸν ἄνθρωπο ἢ ἀπιστία. Ἄς γεμίσουν τὸ στήθος τους ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο ἀέρα τῆς αἰωνιότητος, ἐκεῖνοι πού κάποια ταφόπετρα τοὺς ἔφραξε ἔξω ἀπὸ τὴ χαρὰ. Κι' ὅλοι ὅσοι ἀπὸ κάποιου πόνου τὸ κεντρὶ ματώνονται, ἄς γυρίσουν τίς σελίδες τοῦ κυριολεκτικὰ θαυμασίου αὐτοῦ βιβλίου, γιὰ νὰ γίνῃ ἀκέρηα ἢ χαρὰ τους.

Ἐδῶ, ὁ ἄνθρωπος πού αισθάνεται ἀποκρουστικὴ τὴ θρησκεία, δὲν θὰ ὑποχωρήσῃ εὐκολα. Ἴσως θὰ ἰσχυρισθῆ πὼς ξέρει καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἀλλὰ ὅσο πῶς καλοπροαίρετος εἶναι, τόσο εὐκολώτερα θὰ πεισθῆ πὼς οἱ πέντε-δέκα στίχοι πού διδάχθηκε, ἴσως, στὸ σχολεῖο κι' οἱ ἄλλοι τόσοι πού ἄκουσε, χωρὶς κἂν νὰ τοὺς καλοπροσέχη, στὴν Ἐκκλησία, δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ πῆ πὼς ξέρει τὸ Εὐαγγέλιο. Ἀλλὰ θὰ ἐπιμείνῃ κάποιον ἄλλου: Στὸν ἀσκητισμὸ. Τί ἄλλο εἶναι ὁ ἀσκητισμὸς, θὰ μᾶς εἰπῆ, παρὰ ἢ ἄρνησι κάθε ἐγκόσμιας χαρᾶς;

Λοιπὸν, πρῶτα-πρῶτα, δὲν εἶναι ἢ ἄρνησι τῆς ἐγκόσμιας χαρᾶς ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει τὸν χριστιανικὸ ἀσκητισμὸ. Ἄλλες εἶναι οἱ βλῆψεις του, πού δὲν εἶναι τῆς ὥρας αὐτῆς νὰ τίς ἐξετάσουμε. Ἀλλὰ γιατί ν' ἀνακατέψουμε στὴ συζήτησί μας τὸν ἀσκητισμὸ; Μήπως αὐτὸς εἶναι ἢ κανονικὴ μορφή τοῦ χριστιανικοῦ βίου; Ἀφοῦ καθέννας θ' ἀναγνωρίσῃ πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξαιρετικὴ τάξι κι' ἓναν ἐξαιρετικὸ τρόπο ζωῆς, γιατί θὰ πάρομα τὴν ἐξαιρέσι γιὰ κανόνα; Εἶναι ἢ ὄχι αὐτὸς παραλογισμὸς;

Κάτι ἄλλο θέλει νὰ πῆ ὁ φίλος πού τροφοδοτεῖ τὴ συζήτησί μας μὲ τίς ἀντιρροήσεις του, κι' αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος ὁ δοσμένος ἀπ' τὸ Εὐαγγέλιο. Τὸ «μὴ, ἐτοῦτο» καὶ «μὴ, ἐκεῖνο». Οἱ διάφορες ἐπιταγές.

Ἐδῶ, μάλιστα. Εὐρήκαμε τὴν πραγματικὴ αἰτία. Τίς περισσότερες φορὲς πού ἄνθρωποι ὅποιασδήποτε σειρᾶς δίνουν ἀρνητικὴ ἀπάντησι στὴ χριστιανικὴ πρόσκλησι, τὸ «ὄχι» τους δὲν τὸ λένε αὐτοί, ἀλλὰ, μέσα τους, ὁ φόβος πὼς ἂν ποῖν ναί, θὰ πρέπη νὰ πειθαρχήσουν στὸν ἠθικὸ νόμο. Μπορεῖ ν' ἀραδιάζον ἓνα σωρὸ ἐπιχειρήματα δῆθεν ἐπιστημονικά-ὅμως ἂν ψάξετε λιγάκι παρακάτω, θὰ ἰδῆτε πὼς ὅλ' αὐτὰ εἶναι... ἀέρας φρέσκος. Πίσω τους, καμουφλαρισμένες, θ' ἀνακαλύψετε, ἐνῶ θ' ἀγωνίζονται μὲ μανία γιὰ νὰ διώξουν τὸν ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον, τίς ἀνήθικες ἐπιθυμίες! Αὐτές εἶναι πού διευθύνουν τὸν ἀγῶνα. Κάτω λοιπὸν τὸ καμουφλάρισμα.

Γιὰ ν' ἀποφύγοιμε τίς ἀπόλυτες γενι-

κεύσεις που είναι πάντα επικίνδυνες, ως παραδεχθούμε πώς υπάρχουν και πρόσωπα που ή πιστι στο υπερφυσικό τὰ κρατάει μακριά από τον Χριστιανισμό. Οί πολλοί όμως είναι σίγουρο πώς στον ήθικό νόμο βρίσκουν τὸ ἐμπόδιο. Πρὸς τί λοιπόν νὰ συζητή κανείς για θεωρίες, για φιλοσοφικές σχολές κι' ἄλλα παρόμοια, τὴ στιγμή που ἄλλοῦ βρίσκεται ἡ οὐσία;

Αὐτὸ εἶναι ἓνα κέρδος. "Ὅσοι κάμουν μέσα στον ἑαυτό τους αὐτὴ τὴν ἀναγνώριση, θάχουν πραγματοποιήσει ἓνα πρῶτο βήμα στὴν προσπάθεια νὰ πάρουν (στὰ σοβαρά, ὄχι για τὸ «θεαθῆναι») μιὰ θέσι ἀπέναντι στον Χριστιανισμό. Καὶ σήμερα δὲν μπορεί παρὰ νὰ πάρη κανείς αὐτὴ τὴ θέσι. Ἡ ἐξέλιξι τῶν πνευμάτων στὴν ἐποχή μας εἶναι τέτοια ὥστε ὀλοένα καὶ στενεύει γύρω ἀπ' τὸν καθένα κάποιος κλοιός, πὺ θὰ τὸν ἀναγκάση (χωρὶς κανέναν ἐξωτερικὸ καταναγκασμὸ, μονάχα μὲ τὴν ήθικὴν ἐπιβολή) ν' ἀντιμετωπίση κι' αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τὸν Χριστιανισμό σχετικὰ μὲ τὸ ἄτομό του, νὰ πάρη μιὰ θέσι ἀπέναντί του. Κι' ἡ εἰλικρίνεια σ' αὐτὴ τὴν ἀντιμετώπιση εἶναι μιὰ βασικὴ προϋπόθεσι για καθέναν πὺ δὲν θέλει νὰ ξεγελάση τὸν ἑαυτό του.

★

Στον ήθικό νόμο λοιπόν σκαλώνουν (κατὰ βάθος, ἔστω κι' ἂν δὲν τ' ὁμολογοῦν) οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ἀρνοῦνται νὰ δεχθῶν τὴ χριστιανικὴ πίστι. Καὶ λένε πὺς θέλουν νὰ τραβήξουν ἀνεμπόδιστα σ' ἄλλο δρόμο, ἀντίθετο, τὴ «χαρὰ τῆς ζωῆς».

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμε, λοιπόν. Εἶναι ἄρνησι τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς ὁ ήθικός νόμος; Παραμερίζοντας για τὴν ὥρα κάθε υπερβατικὴ ἄποψη, δὲν μπορούμε νὰ μὴν ἰδοῦμε ὅτι τὶς περισσότερες φορὲς ὁ ήθικός νόμος ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μιὰ σοφὴ καθοδήγησι πὺς νὰ γευτῆ, ἀκριβῶς, κανείς τὴ χαρὰ αὐτῆ... χωρὶς νὰ στομαχιάση. Κι' ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἄποψη, ἀγάπη κι' ὄχι κακεντρέχεια για τὸν ἄνθρωπο, μαρτυραεὶ ὁ ήθικός νόμος. Εἶναι ἡ συνταγὴ τοῦ μέτρου πὺ ἔχει τὴ νοστιμάδα γιατί ἀποφεύγει τὸ μπλούχτισμα, πὺ ἔχει τὴ διάρκεια γιατί ἀ-

ποφεύγει τὴν ἀπληστία, πὺ δίνει καθαρὴ χαρὰ, ὄχι ἓνα κόμπο χαρᾶς μέσα σὲ μιὰν ὀλόκληρη θάλασσα ἀπὸ φαριμάκια καὶ πικρες, ἀρρώστειες κι' ἄλλες δραματικὲς συγκρούσεις, ἀπ' αὐτὲς πὺ σκάβουν τὰ συνθέμελα τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεὶ νὰ περιορίζη τὸν ἑαυτό του ὁ ἄνθρωπος τοῦ ήθικοῦ νόμου, νὰ τοῦ στερεῖ κάποτε τὴν «ἐγκόσμια χαρὰ», δηλαδή κάποιαν ἡδονή, καὶ μπορεὶ ὁ περιορισμὸς νὰ τὸν πονάη. Σύμφωνα. Ἄλλὰ ὁ περιορισμὸς αὐτός, κι' ὁ πόνος πὺ φέρνει, δὲν ἔχουν αἰτία τὸν ήθικό νόμο. Ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία κι' ὁ ήθικός νόμος εἶναι, ἴσα-ἴσα, τὸ φάρμακό της. Αἰτία εἶναι τ' ὅτι ὁ κόσμος αὐτός δὲν εἶναι φτιαγμένος ἔτσι πὺ νὰ μπορεῖ κανείς νὰ δίνει στον ἑαυτό του ὅ,τι τοῦ κατέβη. Τὸν ἄνθρωπο πὺ δὲν σέβεται κανένα ήθικό νόμο, πολλές φορὲς ἀνάγκη ἀκατανίκητη, ἡ πραγματικότητα, τὸν ἐμποδίζει, κι' ἄλλοτε πάλι νόμοι πὺ μοιάζουν μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τὸν τιμωροῦν σκληρὰ κάθε φορὰ πὺ θὰ ξεπεράση κάποιο βαλμένο ὄριο. Νὰ τὰ βάλη κανείς μ' αὐτὲς τὶς πραγματικότητες τῆς ἀνάγκης, αὐτὸ δὲν θάχε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ τσακιστῆ πάνω στους βράχους της. Ἐνῶ μὲ σιγουριὰ πορεύεται ἀνάμεσά τους ἂν ἀφήση τὸν ήθικό νόμο νὰ τὸν ὀδηγήση. Ἔτσι στὸ τέλος κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη ἀκόμα τῆς ἐγκόσμιας χαρᾶς, ἂν κάμουν ἓνα εἶδος ἰσολογισμοῦ ὁ ἄνθρωπος τοῦ ήθικοῦ νόμου κι' ὁ ἀρνητῆς του, ὁ δεύτερος θάνατι ὁ χαμένος. Μπορεὶ, ἴσως, νὰ ζη περισσότερα στὸ «ἐνεργητικό» του. Ἄλλὰ θὰ τοῦ τὰ τινάζη στὸν ἀέρα ἓνα παθητικὸ βαρυφορτωμένο ἀπὸ κάθε λογῆς δυστυχίες.

Κι' αὐτὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμε ἓνα ἄλλο κέρδος πὺ φέρνει στον ἄνθρωπο ὁ ήθικός νόμος: "Ὅπως καὶ νάρθουν τὰ πράγματα, στὴ ζωὴ αὐτὴ δὲν μπορεὶ κανείς νὰ μὴ δοκιμάση τὸν περιορισμὸ πὺ ἐπιβάλλει στον καθένα ἡ ἀνάγκη. Ὁ καταναγκασμὸς αὐτός, τὰ δεσιμά, εἶναι μιὰ πρόσθετη θλίψη πὺ τὴν ἐξοικονομεῖ ὡστόσο ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους του ὁ ήθικός νόμος. Μπάζοντάς τους στὸ νόημα τοῦ καταναγκασμοῦ, δίνοντάς τους νὰ καταλάβουν πὺς ἔχει σκοπὸ νὰ βοηθήση σὲ μιὰ τελείωσι.

τούς κάνει νὰ τὸν ἀγαπήσουν, νὰ ἐγκολπωθοῦν τὴν ἄποψη ποὺ τὸν ὑπαγόρευσε κι' ἔτσι νὰ τὸν ἀκολουθᾶνε μὲ τὴ θέλησί τους πιά. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ καταναγκασμός, τὰ δεσμά, χάνονται. Γι' αὐτὸ καρπὸς τοῦ ἠθικοῦ νόμου εἶναι ἡ ἐλευθερία. Καὶ ἡ χαρὰ της.

Ἔτσι μπαίνομε σὲ μιὰν ἄλλη κατηγορία χαρᾶς. Ὡς τώρα εἶχαμε ὑπ' ὄψει τὴν ὕλική χαρὰ, δηλαδή τὴν ἡδονή. Εἴτε ὅμως τὸ θέλομε, εἴτε ὄχι, δὲν μπορούμε νὰ εἴμαστε μονάχα σωματικοὶ ὀργανισμοὶ καὶ νὰ νοιώθουμε μόνο τὴν ἡδονή καὶ τὸν σωματικὸ πόνο. Θέλοντας καὶ μὴ, κουβαλᾶμε μαζί μας καὶ μιὰ πνευματικὴ ὄντοτητα, ἄλλος λιγώτερο κι' ἄλλος περισσότερο ἀνεπτυγμένη. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ὄντοτητα διψάει κι' εἶναι ἱκανὴ νὰ προσδεχθῆ ἄλλες χαρές, ὅπως μπορεῖ νὰ τυραννιέται ἀπὸ ἄλλου εἶδους ψυχικοὺς πόνους, πολλὰς φορὲς σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὴ σωματικὴ ἡδονή καὶ τὸ σωματικὸ πόνο: Αὐτὴ νοιώθει χαρὰ μέσα στὴν κούρασι τοῦ μόχθου πάνω στὴν εὐλογημένη δουλειά, αἰσθάνεται μιὰν ἀλλοιώτικη εὐφροσύνη κι' ὅταν στεροῦμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας κάποια σωματικὴ χαρὰ γιὰ νὰ τὴν προσφέρωμε στὸ διπλανό μας. Καὶ φαρμακώνεται πολλὰς φορὲς πὸν ἄλλο δὲν κάνομε παρὰ νὰ πνίγωμε τὸν ἑαυτὸ μας στὴν ἡδονή.

Τὴν ψυχικὴ αὐτὴ ὄντοτητα δὲν γίνεται μὲ κανένα τρόπο νὰ τὴν ἀγνοήσωμε. Μ' ὅ,τι λογῆς σκουπίδια κι' ἂν τὴ σκελάσωμε, θάρθη ἢ ὄρα ποὺ θὰ τὰ πετάξῃ ἀπὸ πάνω της, θὰ σπάσῃ τὰ δεσμά ποὺ θὰ τῆς ἔχουμε ἐπιβάλει. Ἀλλοίμονό μας ἂν μὲ τὸ κνηγητὸ τῆς ἡδονῆς τὴν ἔχουμε τραυματίσει. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα-πρᾶγμα ποὺ σχεδὸν εἶναι ἀδύνατο-κατωρθώσαμε νὰ μὴ τὴν θίξωμε, πάλι ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ μᾶς πετάξῃ κατάμουτρα τὴν ἀηδία της γιὰ ὅλ' αὐτὰ τὰ γλέντια καὶ τὴν κραιπάλη, γιὰ τὴν ἀνάξια ζωὴ ποὺ τῆς ἔχουμε φορτώσει.

Λοιπὸν, τί λένε οἱ ὑμνητὲς τῆς «χαρᾶς τῆς ζωῆς»; Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, θεωρίες, «ἠθικολογίες». Εἶναι ἡ πραγματικότη, ἡ δική σας κι' ἡ δική μου πραγματικότη, ποὺ κι' ἂν ἀκόμα δὲν μᾶς παρουσιάσθηκε μέχρι σήμερα, αὔριο ἢ τὸ πολὺ μεθαύριο

θὰ χρειασθῆ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσωμε. Εἶναι ἡ πραγματικότη τοῦ αἰῶνα μας, τὸ «δοῦμα μᾶς γενεᾶς», τῆς γενεᾶς μας, ἡ χαρακτηριστικώτερον συμβολὴ της γιὰ ν' ἀρχίσῃ καὶ πάλι ἡ καταργημένη ἀπὸ τὴν ἀρνησι πνευματικὴ ζωὴ. Καὶ εἶναι, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ἡ ἐπίσημη χρεωκοπία τῆς θεορίας ἐκείνης γιὰ τὴ «χαρὰ τῆς ζωῆς», εἶναι δηλαδή-γιὰ νὰ λέμε τὰ σῦκα σῦκα καὶ τὴ σκάφη σκάφη-χρεωκοπία τοῦ κνηγητοῦ τῆς ἡδονῆς ποὺ ξέχναγε ὀλότελα τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ τὶς ἀνάγκες της.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ χρεωκοπία φανερώνεται ὁ ἠθικὸς νόμος. Ὅπως εἶπαμε, εἶναι ἓνας πάνσοφος ὁδηγός, πῶς νὰ γευτῆ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὁμορφιὰ τῆς ζωῆς ἐτούτης, ἀμόλυνη ὅσο γίνεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς δυστυχίας. Ἀλλὰ εἶναι μαζί καὶ κάτι ἄλλο, κάτι παραπάνω: Ἀνοίγει διὰπλάτα μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο ἓναν ὀλόκληρο κόσμο χαρᾶς ἄλλης πάστας: Τῆς ἠθικῆς χαρᾶς.

★

Ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶπαμε ὡς τώρα, τίποτε δὲν ἀγνοεῖ ὁ καλοπροαίρετος ἀναγνώστης ποὺ μολοντοῦτο ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ «ερησκευτικά». Καὶ κατὰ βάθος, τώρα μάλιστα ποὺ δὲν ἔχει ἀπέναντί του ἓνα συζητητὴ ἔτοιμο νὰ κωμαρώσῃ γιὰ τὴ νίκη του, τὰ παραδέχεται κιόλα. Γιατί λοιπὸν αὐτὴ ἡ δυσφορία;

Αἰτία εἶναι κάτι ποὺ ὑποδηλώθηκε παραπάνω, ὅταν εἶπαμε πὸς μέσα στὴ σωματικὴ, ὕλική μας ὀργάνωσι, ζυμωμένη μαζί της, κουβαλᾶμε καὶ μιὰ πνευματικὴν ὄντοτητα, κάθε μιὰ μὲ ἀντίθετες βλέψεις. Δὲν πρόκειται βέβαια γιὰ δυὸ χωριστὲς ὑπάρξεις, ἀλλὰ γιὰ μιὰ. Αὐτὸ ὅμως ἀκριβῶς κάνει νὰ μᾶς κοστίζει ἀκόμη περισσότερα ἢ ἀντινομία ποὺ ξεσπάει ἀνάμεσα σὲ δυὸ στοιχεῖα ἀναγκασμένα νὰ συνυπάρχουν, νὰ κουβαλᾶν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ὅταν δὲν ἔχαμε βοῆ τὴ μακάρια λύσι τῆς ἀντινομίας αὐτῆς-ποὺ ἀποτελεῖ τὴ μεγαλύτερη αἰτία τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας-ὅταν μέσα μας ἀφεντικὸ πέρα γιὰ πέρα εἶναι ὁ σωματικὸς ὀργανισμός κι' οἱ ὀρέξεις του, φυσικὸ εἶναι νὰ νοιώθουμε-νὰ νοιώθῃ αὐτὸς-δυσφορία καὶ κίνδυνο μὸλις καταλάβῃ πὸς ζυγώνει στὴν

περιοχή του ή αλήθεια που θα του βάλει φρένο. Μ' άλλα λόγια, λέμε «όχι» στη θρησκεία, έπειδή κάτι από μέσα μας φωνάζει πώς δέν μπορούμε, δέν θέλομε, νά δεχθούμε πάνω μας τόν ήθικό νόμο.

Κατανόησι καί συμπόνοια αλήθινη γιά τόν άνθρωπο, δέν θα βρῆ κανείς πουθενά άλλου ἔξω από τὸ Χριστιανικὸ κήρυγμα. Ἔτσι καί στήν περίπτωσί μας ἔχει τρόπο νά μᾶς βοηθήσῃ ὁ Χριστιανισμός. Γιά νά τόν γνωρίσωμε σωστά καί νά τόν κρίνωμε ἀπροκατάληπτα, ἄς ξεχάσωμε τὸν ἑαυτό μας. Ἄς συζητήσωμε τὸ Εὐαγγέλιο «ἀκαδημαϊκᾶ» ὅπως λέμε, σὰν νά πρόκειται γιά ὅλον τὸν ἄλλο κόσμον ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς. Μὰ δέν εἶνε αὐτὸ ἀνελικρίνεια, φαρισαϊσμός; Ὅχι· γιατί δέν εἶπαμε πὼς ἐγίναμε κιόλα Χριστιανοὶ ἄξιοι τοῦ ὀνόματος, μόνο με τὴν ἀκαδημαϊκὴν αὐτὴ συζήτησι. Κάνομε ἀπλοῦστατα ἓνα πρῶτο βῆμα, γιά νά σχηματίσωμε σωστὲς ἀπόψεις, καί λέμε πὼς ἢ κρίσι μᾶς ἂν εἶναι ὠραῖοι καί ἄξιοι νά τοὺς περπατήσῃ κανεῖς, κάποιοι δρόμοι, δέν θά ναι σωστὴ ἂν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ ἂν ἔχωμε, ἐμεῖς προσωπικά, κατάλληλα πόδια. Ἄν πραγματικᾶ ζητᾶμε τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθεια, θά ναι παραλογισμός νά θέλομε κάθε φορὰ νά τὴν κόβωμε σύμφωνα με τὰ δικὰ μας μέτρα.

Ψεύτιά καὶ ἀνελικρίνεια θά εἶναι νά λέμε ἄγουρα τὰ ὠραιότερα σταφύλια, ἐπειδὴ ἐμεῖς δέν μπορούμε ἢ δέν θέλομε νά τὰ φτάσωμε. Ἄς μελετήσωμε λοιπὸν τὸ Εὐ-

αγγέλιο καί τὸν ἠθικὸ νόμον σὰν γενικὸ ὁριθμὸ ζωῆς πρῶτα-πρῶτα. Γιά ν' ἀπαλλαγούμε χοντρικὰ τοῦλάχιστον, ἀπὸ τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο πὸ φέρνομε μαζί μας, ἄς συζητᾶμε τὸν Χριστιανισμὸ σὰ νά πρόκειται νά τὸν ἐφαρμόσῃ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς, ἂν ἐμεῖς νοιώθωμε δυσφορία στὸ ἄκουσμά του. Ἄς μὴ μεταφέρωμε, με τὴ φαντασία, ἀπάνω μας, τὶς ἐντολές του· γιατί τότε θά μᾶς θολώνῃ τὸ νοῦ, φωνάζοντας, χειρονομώντας, κλωτσώντας, ὁ ἄνθρωπος τῆς σάρκας πὸ μέσα του ζοῦμε. Ἄς στήνωμε ὀλοένα μπροστά μας δυὸ ὑποθετικὸς ἀνθρώπους, ἀκέρητους ἀνθρώπους, ὀλοκληρωμένους, μ' ὅλη τὴ σωματικὴ συγκρότησι καί τὶς ἀνάγκες τῆς, ἀλλὰ καί με ὄντοτητα πνευματικὴ, κι' ἄς ἀφίνωμε τὸν ἓναν ἀπ' αὐτοὺς νά ἐγκολπώνεται τὸ χριστιανικὸ βίωμα καί τὸν ἄλλο νά τὸ ἀρνῆται. Κι' ἄς τοὺς κρίνωμε. Ἄς ζυγίζωμε, ἂν τολμᾶμε, τὴ χαρὰ τους. Κι' ἄς μετρήσωμε τὴν ἀξία τους. Ἄς ποῦμε ποιὸν θά θαυμάζωμε καί ποιὸν θά συχαινόμαστε. Ἄς ποῦμε με ποιὸν ἀπ' τοὺς δυὸ θά θέλαμε νά μοιάζουσι οἱ ἄνθρωποι πὸ ἀγαπᾶμε-λόγον χάριν τὰ παιδιὰ μας.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θά ἔχωμε ξεκαθαρίσει τὰ πράγματα.

Ὁμά, ντόμπρα: Ἄλλο τὸ ζήτημα, ποῖα εἶναι τὰ δικὰ μου κότσια. Ἄλλὰ σίγουρο εἶναι πὼς ὁ Χριστιανισμός δίνει τὸ μέτρο τῆς εὐτυχισμένης κι' ἀξίας ζωῆς.

Ν. ΒΑΛΣΑΜΗΣ

